

Гупан Нестор Миколайович —

доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України. Автор близько 200 наукових праць. Коло наукових інтересів: проблеми шкільного підручничко-творення, історіографія історії педагогіки.

**Пометун
Олена Іванівна** —

член-кореспондент НАПН України, доктор педагогічних наук, професор. Головний науковий співробітник відділу суспільствознавчої освіти Інституту педагогіки НАПН України. Фахівець у галузі методики навчання суспільствознавчих предметів, теорії та історії педагогіки, інноваційних навчальних технологій. Один із засновників української наукової школи методики навчання історії та інших суспільствознавчих предметів у загальноосвітній школі. Автор понад 300 наукових праць. Експерт і учасниця низки міжнародних проектів, консультант із тренінгового навчання міжнародної організації «Глобальний план дій».

УДК 37.893

ПРОБЛЕМИ КОНСТРУЮВАННЯ ЗМІСТУ ШКІЛЬНОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ПРОГРАМИ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ 8-ГО КЛАСУ

У статті розглянуто проблеми відбору і конструювання змісту навчальної програми з історії України для учнів 8 класу 2015 року. На основі її аналізу доведено, що вона стала невдалим експериментом упорядників у їхньому прагненні розвантаження, що обернулося довантаженням школярів та ускладненням роботи з підготовки відповідних навчальних книг. Відбір і конструювання змісту шкільних підручників за некоректного змісту навчальної програми набуло ознак пошуку шляхів виходу із штучно створених укладачами хронологічних колізій, дублювання матеріалу, а подекуди і невідповідностей, і прямих помилок. Водночас, за новою програмою, у змісті вітчизняної історії залишився матеріал, який більшою мірою пов'язаний з історією Росії і Польщі, ніж з історією України. Небезпека такого підходу у тім, що внаслідок цього в учнів формується стереотип наздоганяючого вітчизняного історичного процесу за віхами історії сусідніх держав. Зосереджено увагу на складнощах у формуванні змісту шкільного курсу історії у 8 класі пов'язаних із збереженням у програмі стереотипів радянської історіографії, які відповідно проектується програмою на зміст шкільних підручників. Наголошується на некоректності за програмою трансформації змісту практичних занять, які мали би сприяти відпрацюванню школярами умінь і навичок аналізувати різноманітні історичні джерела, розумі-

ти важливості таких категорій, як історичний час і простір, причини і наслідки, значущість подій і процесів, культурне розмаїття. У «розвантаженої» програмі ці акценти зміщено.

Сформульовано вимоги до розробки навчальних програм з історії в умовах реформування середньої освіти, серед яких: відповідність програми Державному стандарту освіти; повне розкриття цілей навчання у змісті програми; підвищення науковості змісту програми; вилучення стереотипів радянської історіографії та приведення змісту у відповідність до особистісно орієнтованої парадигми навчання; уникнення надмірної деталізації і фактологічності програми, дублювань та ін. шляхом попередньої (до оприлюднення) її публічної експертизи; чітке формулювання вимог до зростання рівня компетентності учнів.

Ключові слова: шкільна навчальна програма; конструювання змісту; корегування; підручникотворення.

Постановка проблеми. Модернізація змісту шкільної історичної освіти та оновлення вітчизняних підручників з історії відповідно до нового Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти гальмується неузгодженостями у змісті зміненої у 2015 р. шкільної навчальної програми, що потребує значного корегування, зокрема з урахуванням сучасних досягнень вітчизняної історичної науки. Недосконалість програми призводить до відображення цих проблем у чинних підручниках і, відповідно, у результатах навчання учнів. Водночас ці питання набувають особливого значення у контексті проголошеного Міністерством освіти чергового оновлення програм з історії у поточному та наступних роках у контексті реформи загальної середньої освіти.

Аналіз останніх досліджень. Здійснений аналіз наукової літератури останніх років засвідчив, що дослідженню формування змісту шкільних програм і підручників з історії приділяється значна увага. Висвітленню цього процесу присвячено праці В. Арешонкова, М. Арцишевської, К. Баханова, А. Булди, В. Власова, І. Гирича, Т. Гошко, С. Кульчицького, Ф. Левітаса, Ю. Малієнко, Ю. Мицика, П. Мороза, Ю. Олексіна, І. Смагіна, Ф. Турченка, О. Удода, Н. Яковенко та інших.

У своїх дослідженнях науковці переважно акцентують увагу на суперечностях, що існують між бажаним змістом шкільної історичної освіти і можливостями підручників як основних носіїв навчальних курсів, аналізують нові тенденції у підручникотворенні, підходи до вдосконалення його змісту та методичного апарату [1; 4; 6; 9]. Водночас очевидно, що відбір і конструювання змісту шкільного підручника значною мірою залежить від якості навчальної програми, адже він має повністю їй відповідати [7]. Проте питання модернізації навчальних програм і реалізації їх у шкільному підручнику залишаються здебільшого поза увагою вчених. З урахуванням зазначеного ми й зосереджуємося на висвітленні цього процесу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – привернути увагу фахівців до суперечностей та невідповідностей трансформованої у поточному році навчальної програми з історії України (8 клас) для загальноосвітніх навчальних закладів, що значно ускладнили розробку нових підручників із зазначеного шкільного курсу, а також мотивувати укладачів програм до опрацювання подібних документів на належному рівні професійності та відповідальності за модернізацію змісту шкільної історичної освіти.

Виклад основного матеріалу. Одним із критеріїв якісного підручника є його відповідність Державному стандарту освіти 2011 року та вимогам чинної навчальної програми. Оскільки в Україні Державний стандарт освіти не є регламентуючим документом і описує лише загальні підходи до навчання історії, то у широкому сенсі це означає, що всі його положення має втілювати навчальна програма. На жаль, наразі далеко не всі чинні програми з історії дають можливість реалізувати методологічні підходи, закладені у стандарті (причому іноді вони навіть не декларуються авторами програм) [5].

З іншого боку, за невизначеності та «непрацездатності» Державного стандарту 2011 р. у цьому напрямі саме чинна навчальна програма є переліком вимог, яким всі учні мають відповідати після опанування того чи іншого курсу історії. Нині це єдиний документ, який так чи інакше «захищає» учня та батьків від надмірної іноді вимогливості вчителів та дає змогу забезпечити (наблизитися до забезпечення) рівні можливості отримання якісної освіти. Однак за різної якості програм, що іноді готуються випадково визначеними авторами без належного обговорення й експертизи, не всі вони можуть слугувати достатньо ясними критеріями оцінювання навчальних досягнень учнів.

Разом з тим очевидно, що попри недосконалість тієї чи іншої програми з історії, всі підручники повинні забезпечити учням можливості її опанування. Причому це не можна зводити лише до змісту підручника. Підручник має не лише викладати зміст відповідно до програми, а й забезпечувати можливість формування в учнів програмових понять, умінь та компетентностей на тому чи іншому історичному матеріалі. Ще більшим викликом для авторів підручників є відображення тих завдань, які у програмі лише декларовані, як наприклад формування цінностей та ідентичності учнів, історичного мислення, критичного мислення, креативності, позитивного ставлення до історії як предмета тощо. Відсутність у програмі чітких рекомендацій щодо їх втілення породжує суб'єктивність у підходах авторів підручників і відповідну складність їх оцінки.

Викладені міркування підводять до висновку про необхідність забезпечення високої якості шкільних навчальних програм, адже це значною мірою відображається на якості навчання учнів предмета.

Пояснимо, чому виникла нагальна потреба аналізувати якість програм на конкретному прикладі.

Чинна наразі програма з історії України для 8-го класу, що з'явилася на сайті Міністерства освіти і науки України лише наприкінці листопада 2015 р. [5] (що об'єктивно знизило якість підручників, поданих на конкурс Міносвіти, адже підготувати їх авторам потрібно було до квітня 2016 р.) вийшла під гаслом «розвантаження» попередньої програми 2012 р. [8].

Проте запропоновані розробниками зміни призвели подекуди до порушення логіки та хронологічної послідовності викладення навчального матеріалу. Задеклароване ж «розвантаження» обернулося довантаженням новими складовими програми.

Так, вже у змісті першого вступного уроку з'явилося положення «Особливості ранньомодерної доби в історії України», відповідно до якого учні мають пояснювати та застосовувати не лише поняття «ранньомодерна доба», а й визначати її особливості. Проте в сучасній науковій історичній літературі періодизація модерної

доби є дискусійною [10], а поняття «ранньомодерна доба» висвітлюється недостатньо. Наприклад, в авторитетних довідниках з історії і навіть спеціальному розділі «Періодизація історії України» 10-томної енциклопедії історії України це поняття взагалі відсутнє [3]. Тож виходить, що тлумачення цього положення покладається цілком на авторів шкільного підручника, хоча насправді це мають пояснювати історики-науковці.

Іншим «розвантаженням» стало внесення до програми пунктів «Внутрішня та зовнішня політика Кримського ханства» (XVI ст.); «Козацько-селянські повстання 20–30 рр. XVII ст.»; «Українсько-московська війна (1658–1659 рр.). Конотопська битва». Окрім того, до програми було включено відсутній раніше матеріал «Західноукраїнські землі у складі володінь австрійських Габсбургів. Реформи Марії-Терезії та Йосипа II» та інше. Характерно, що лаконічні формулювання програми 2012 р. [8] у «розвантаженій програмі» 2016 р., основні положення «обросли» громіздкими деталізаціями. Наприклад, до подій Національно-визвольної війни під проводом Богдана Хмельницького, упорядники додали Зборівський договір, Білоцерківський договір, битву під Батогом, битву під Жванцем, Кам'янецьку угоду, Віленське перемир'я тощо. Зрештою загальний обсяг лише третього розділу чинної нині програми збільшився на третину порівняно з програмою 2012 р. те саме стосується й інших розділів.

Водночас упорядники оновленої програми залишили поза увагою сумніву (за своєю доцільністю у шкільному курсі української історії) тему «Російсько-турецькі війни XVIII ст. і Україна». Особливість висвітлення зазначених подій у вітчизняній історіографії полягає у тому, що історики здебільшого акцентують увагу на героїзмі та доблесті, якою уславилися козаки у воєнних діях на боці російської армії. Саме цей аспект перекочує у шкільні підручники, замість наслідків російсько-турецьких війн для України. Така підміна змісту обумовлена недостатньою розробленістю цієї проблеми у розвідках українських істориків та залишками радянських підходів у сучасній вітчизняній історіографії. Російсько-турецькі війни були чужими для українського народу, який зазнав від них відчутних втрат (людських, матеріальних та моральних).

Окрім того, оскільки царизм знищив Січ між двома останніми війнами цього століття, введення теми російсько-турецьких війн XVIII ст. після теми «Ліквідація Запорозької Січі» призводить до хронологічної плутанини та ускладнює логіку вивчення згаданих історичних подій. Виходить так, що за програмою у підручнику спочатку висвітлюються події ліквідації Запорозької Січі (1775 р.) за участі російських військ, які поверталися з російсько-турецької війни (1768–1774 рр.). Однак у наступному уроці необхідно викласти події російсько-турецької війни (1768–1774 рр.), яка відбулася ще до ліквідації Січі, а також наступну російсько-турецьку війну (1787–1791 рр.).

Звісно ж виникає питання: чи потрібні українським школярам ці війни у змісті програми і підручників? Такі сумніви посилюються і відсутністю у правій колонці програми вимог до рівня загальноосвітньої підготовки учнів із засвоєнням навчального матеріалу пов'язаного із російсько-турецькими війнами XVIII століття. Напевно, автори програми самі вважають цей матеріал не дуже важливими.

Порушена хронологічна послідовність і у формуванні змісту матеріалу, пов'язаного із подіями кінця XVII – початку XVIII століття. Зокрема, козацький рух,

очолюваний полковником Семеном Палієм на Правобережній Україні, вміщено у програму двічі. Спочатку «Семен Палій» фігурує між «Внутрішньою і зовнішньою політикою» Івана Мазепи та «Північною війною і Україною», а вдруге вже після «Пилипа Орлика і його Конституції» – у подіях, пов'язаних з «Ліквідацією козацтва на Правобережній Україні». Звісна річ, що ліквідацію козацтва на Правобережжі неможливо висвітлити у підручнику без повстання 1702–1704 рр. на чолі з Семеном Палієм та його соратниками – Андрієм Абазином, Іваном Іскрою та іншими. Однак про Палія та інших ватажків козацького повстання 1702–1704 рр., судячи з програми, школярі вже знають з попередніх уроків, пов'язаних з політикою Івана Мазепи. І головне – знають, що за наказом Мазепи Палія заарештовано, ув'язнено та перепроваджено до Москви, а потім відправлено на заслання до Сибіру. А щодо Абазина, то він загинув у 1703 році. Та попри все, через декілька уроків ці події знову фігурують у навчальному матеріалі. У такій ситуації авторам підручників (від яких вимагається дотримуватися програми) залишається лише шлях знеособлення у висвітленні дубльованих подій, пов'язаних з висвітленням ліквідації козацтва на Правобережній Україні на межі XVII–XVIII століть.

Хронологічні перекручування присутні і в інших місцях програми, що ускладнює конструювання змісту підручника і, відповідно, засвоєння матеріалу учнями. Наприклад, «Люблінська унія 1569 р.» випереджає «Українське козацтво та перші січі». Відомо, що козацтво сформувалося наприкінці XV – на початку XVI ст., а перша Січ на острові Хортиця виникла у 1556 р., тобто раніше Люблінської унії. Тоді як у програмі усе представлено навпаки.

У своєму прагненні модернізувати шкільну програму з історії України для 8-го класу укладачі повернулися до певних стереотипів радянської історіографії, наприклад: визначення класового характеру козацько-селянських повстань 20–30-х рр. XVII ст., ідеалізація козацтва тощо.

Наприклад, викликає сумнів положення програми «Козацько-селянські повстання 20–30-х рр. XVII ст.», адже основні події цих повстанських рухів були пов'язані з інтересами козацтва, яке виборювало власні права. Саме козацтво стало організатором і рушійною силою численних виступів «за віру і давні вольності», а універсали повстанці розсилали «до всієї України і до іншої Русі всієї, щоб усі, хто є віри грецької, йшли до війська Запорозького й боролися проти ляхів» [2].

Звісна річ, що до цих виступів долучалися і окремі селяни, так само як і міщани, представники духовенства та інші. Штучно гіперболізуючи роль селянства, укладачі програми відроджують марксистську концепцію класової боротьби як головного рушія історичного розвитку суспільства.

Певні непорозуміння у змісті курсу вітчизняної історії 8 класу пов'язані з ідеалізацією козацтва. Ця проблема давня для української історіографії. Не оминула вона і шкільні підручники, де козацтво зображувалося як лицарство, що спрямовувало усі свої зусилля на захист кордонів України. Воно (в односторонньому порядку) здійснювало «героїчні походи» за кордони українських земель, аби протистояти «набїгам» ворожих сусідів. Аналогічні дії турків, татар на українські землі розглядаються виключно як агресія. Така ідеалізація зазвичай залишає поза увагою авторів підручників реалії життя козацтва, для якого війна була засобом існування. Тож козаки, маючи статус військових найманців, йшли на службу до польського короля, московського царя та інших можновладців.

У названій програмі спостерігаються й інші некоректності та слабкі місця. Наприклад, від свого заснування та надалі унійна церква фігурує у програмі (а у шкільній навчальній літературі ще з радянських часів) під назвою «греко-католицька». Проте це є помилкою, оскільки «греко-католицькою» доцільно називати згадану церкву лише після релігійної реформи Марії-Терезії та Йосифа II, тобто з 70–80-х рр. XVIII століття. Такою вона була задекларована в офіційних документах з урахуванням толерантності впроваджуваної церковної політики.

У першому розділі «Українські землі в XVI ст.» розробниками пропонується тема практичного заняття «Повсякденне життя представників основних верст суспільства», що є некоректним: розглядати необхідно не життя представників, а лише верств населення.

Викликає сумніви доцільність зміни у темі практичного заняття у четвертому розділі. Якщо у програмі 2012 р. на цьому практичному занятті передбачалася ознайомча робота учнів з різними історичними джерелами (українські історичні пісні, думи та козацькі літописи), то у чинній програмі фігурують лише літописи. Таке «розвантаження» докорінно змінює зміст та методику проведення заняття. Залишається незрозумілим чому ігноруються інші джерела, окрім літописів, якщо усі вони складають джерельну базу шкільної історичної освіти.

Водночас якщо вся практична робота учнів тепер зосереджується виключно на літописах, то вона має бути побудована на аналізі літописних джерел. Тобто учні повинні навчитися відрізняти козацькі літописи від інших традиційних літописів доби середньовіччя, диференціювати козацькі літописи та підійти до усвідомлення, що саме ці джерела стали переходом від літописів до першопочатків історичної науки. Завдання це не є простим навіть для дослідників, не кажучи вже про восьмикласників. Адже козацькі літописи складно написані, суперечливі за висвітленням історичних подій, рясніють авторським суб'єктивізмом, а тому потребують спеціальних знань та досвіду аналітичного опрацювання. Зрештою, це значне довантаження учнів ускладненням завдань на практичному занятті. Окрім того, порушується система методичної роботи, спрямованої на формування в учнів поняття про базу історичних джерел вітчизняного курсу історії у 8-му класі.

Є у тексті програми й інші недоречності у формулюваннях положень змісту. Назвемо лише деякі з них:

1) «приєднання земель Правобережжя, Поділля, Волині та Кримського ханства до Росії» (але Східне Поділля та Східна Волинь – це й є Правобережна Україна!);

2) «причини розгортання гайдамацького та опришківського руху на Правобережжі» (однак рух опришків розгортався на Прикарпатті, Буковині та Закарпатті. Хіба це Правобережна Україна?);

3) «учень називає дату видання «Ординації Війська Запорозького» (але це назва «сеймової ухвали», тобто має бути: затвердження сеймом ...);

4) «учень називає дати доби “героїчних походів”» (як можна називати дати доби, адже дата – точний час певної події) та ін.

Значні прорахунки можна побачити у формулюваннях правої колонки програми «Державні вимоги до рівня загальноосвітньої підготовки учнів»:

- вони часто не відображають положень у лівій колонці (яка в цілому переважає за кількістю формулювань, що є неприпустимим за умов компетентнісного підходу);

- формулювання однотипні і не вимагають від вчителя працювати над розвитком учнів (від початку до кінця програми повторюються одні й ті самі вимоги);
- такі вимоги до учнів 8-го класу як «називати дати» важко назвати компетентнісно орієнтованими;
- жодного разу не названі дієслова «порівнювати», «доводити», «описувати», «пояснювати», «аналізувати», «оцінювати» (очевидно розробники програми не вважають за потрібно розвивати ані предметну компетентність учнів, ані їхнє мислення);
- жодного слова у правій колонці програми немає щодо умінь учнів працювати з джерелами, що наразі в інформаційному суспільстві є взагалі неприпустимим.

Зустрічаються у правій колонці, як і в інших місцях програми, некоректні формулювання. Так, учням пропонується «визначати історичне значення Пересопницького Євангелія». Однак історичне значення може мати визначна подія, яка вплинула на подальший розвиток суспільства і кардинально змінила його, а не предмет, пам'ятка культури, про яку йдеться у згаданій програмі.

Слабким місцем у правій колонці програми є і переліки термінів і понять, які учні мають засвоїти, пояснювати і застосовувати у процесі навчання історії України у 8 класі. Зокрема, такі терміни і поняття, як «фільварок», «шляхта», «Магдебурзьке право», «магнат», «козак», «унія» недоцільно було вводити до програми 8 класу, оскільки вони є у програмі 7 класу. Тож виходить, що упорядники нової програми для восьмикласників замість розвантаження довантажили її дублюванням матеріалу 7 класу, який учні вже вивчали раніше. Водночас парадокс цієї ситуації полягає ще й у тому, що автори шкільних підручників повинні також дублювати відомі школярам терміни і поняття.

Поруч із дублюванням навчального матеріалу спостерігається і плутанина. Наприклад, наприкінці четвертого розділу «Українські землі наприкінці 50-х рр. XVII – на початку XVIII ст.» у правій колонці державних вимог до учнів йдеться, що вони мають пояснювати та застосовувати поняття «Малоросійська колегія». Проте у змісті (ліва колонка програми) про Малоросійську колегію йдеться лише в наступному – п'ятому – розділі. Тож школярі не можуть оперувати поняттям, яке вони ще не вивчали.

Усе вищевикладене ускладнює роботу авторів над розробкою підручників з історії, змушуючи їх маневрувати, щоб не тиражувати огріхи упорядників програми. Така ситуація ускладнює і роботу вчителів, для яких навчальна програма також є нормативним документом. Оскільки кожен підручник є, по суті, інтерпретацією та відображенням розуміння авторами чинної програми, то вимоги до цієї програми мають бути жорсткішими. А ще важливішими є співпраця авторів програм з фахівцями з історії та методики, а також отримання від них зворотного зв'язку. Хочеться сподіватися, що унормування у майбутньому нового українського курикулуму зробить таку співпрацю нарешті можливою і бажаною, так само як широке залучення розробників курикулуму до створення підручників. Назрілим є і питання спілкування розробників програм з авторами підручників і вчителями для роз'яснення її положень.

Наприкінці звернемо увагу ще на декілька принципів, на нашу думку, положень щодо змісту історичного матеріалу 8 класу, що буде відображений у нових програмах у процесі загального реформування середньої освіти.

На нашу думку, було б за доцільне зосередити увагу зацікавлених осіб, які прагнуть удосконалити шкільний курс історії у 8 класі, на проблемах його концептуальної перебудови. Зокрема, на суперечності формування змісту шкільної історичної освіти – людиноцентризму та державоцентризму. Огляд чинної шкільної програми та підручників дає підстави стверджувати, що в них домінує державоцентризм. Укладачі програм та автори навчальної літератури, добираючи змістовий матеріал, орієнтуються на висвітлення проблем державотворення, що становить розбіжність із сучасною особистісно орієнтованою парадигмою навчання.

Іншою суперечністю шкільного курсу вітчизняної історії у 8 класі є проблема висвітлення національно-визвольної війни другої половини XVII століття. Чимало сучасних українських істориків (В. Смолій, В. Степанков, О. Бойко та ін.) визначають ці події як Українську національну революцію XVII століття. Попри те, що це поняття не зафіксоване у програмі, окремі історики доводять, що воно має потужний евристичний потенціал. Безперечно, згадані процеси можна характеризувати як революційні, і це відкриває можливості для постановки їх у загальноєвропейський контекст (революція у Нідерландах, Англії). Водночас цей сюжет можливо використовувати і в плані розгортання школярами історичного дослідження. З іншого боку, перегляд історичних подій під кутом виявлення в них революційності може перетворити пошуки істориків у відкриття нових революцій, формуючи з них нескінченний ряд та нівелюючи тим самим саме поняття «соціальна революція».

Висновки. Отже, спроби модернізувати шкільну навчальну програму з історії України (8 клас) ускладнили відбір і конструювання змісту зазначеного навчального курсу. Задеклароване упорядниками розвантаження програми насправді обернулося довантаженням.

Це дає можливість сформулювати деякі вимоги до укладання шкільних навчальних програм з історії:

- програма має реалізувати вимоги Державного стандарту освіти;
- всі декларації вступної частини програми мають розкриватись у її змісті;
- уведення нових змістових складників у програми доцільно здійснювати лише за умови їхнього утвердження та достатнього висвітлення у науковій історичній літературі;
- реальна модернізація змісту шкільної історичної освіти має спрямовуватися на вилучення стереотипів радянської історіографії та приведення змісту відповідно до особистісно орієнтованої парадигми навчання;
- зміни у навчальній програмі необхідні, але вони повинні бути фаховими, оскільки некомпетентне втручання погіршує архітектоніку процесу формування шкільних історичних знань;
- надмірна деталізація та фактологічність програми, дублювання і порушення логіки, помилки мають бути усунуті у процесі попередньої (до оприлюднення) її публічної експертизи;
- права колонка програми має забезпечувати вимоги до реального зростання учнів упродовж року і відповідати компетентнісному підходу.

Список використаних джерел

1. Баханов К. Теоретичні засади шкільного курсу історії України / К. Баханов // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. – 2015. – № 1–2. – С. 12–18.
2. Гайдай Л. Історія України в особах, термінах, назвах і поняттях / Л. Гайдай. – Луцьк : Вежа, 2000. – С. 105.
3. Енциклопедія історії України в 10-ти т. / Редкол. : В. А. Смолій та ін. (голова та ін.). – К. : Наук. думка, 2012. – Т. 8 : Па–Прик, 2011. – 520 с. – С. 155–158.
4. Кодлюк Я. П. Аналіз і оцінювання шкільних підручників. Дидактичний аспект / Я. П. Кодлюк // Підручник XXI століття. – 2003. – № 1–4. – С. 72–79.
5. Навчальні програми для 8–9 класів для загальноосвітніх навчальних закладів (класів) з поглибленим вивчення окремих предметів (за новим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти). Історія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/istoriya-\(istoriya-ukrayini,-vsesvitnya-istoriya\).pdf](http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/istoriya-(istoriya-ukrayini,-vsesvitnya-istoriya).pdf)
6. Пометун О. Реалізація компетнісного і діяльнісного підходів у сучасному підручнику історії / О. І. Пометун // Український педагогічний журнал. – 2015. – № 2. – С. 146–157.
7. Пометун О. І. Методичний коментар до програми 2012 року з історії для основної школи / [О. І. Пометун та ін.] // Бібліотека журналу «Історія і суспільствознавство в школах України: теорія і методика навчання». – 2013. – № 5–6.
8. Програма з Історії України (8 клас) для загальноосвітніх навчальних закладів 2016 р.
9. Програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Історія України, Всесвітня історія. 5–9 класи. Методичний коментар до програми 2012 року з історії для основної школи // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. – 2013. – № 5–6. – С. 56–95.
10. Смагін І. І. Методологічні засади аналізу теорії і практики шкільного підручничотворення з суспільствознавчих навчальних предметів [Електронний ресурс] / І. І. Смагін // Народна освіта. – 2009. – № 2 (8). – Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/>
11. Сучасна наука про проблеми середньовічної України (зауваги провідних українських істориків) // Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання. – 2015. – № 1–2. – С. 34–43.

References

1. Bakhonov K. Teoretychni zasady shkilnogo kursu istoriji Ukrajinjy // Istorija i suspiljstvoznnavstvo v shkolakh Ukrajinjy: teorija ta metodyka navchannja. – 2015. – No 1–2. – S. 12–18.
2. Ghajdaj L. Istorija Ukrajinjy v osobakh, terminakh, nazvakh i ponjattjakh / L. Ghajdaj. – Lucjk : Vezha, 2000. – S. 105.
3. Encyklopedija istoriji Ukrajinjy v 10-ty t. / Redkol. : V. A. Smolij ta in. (gholova ta in.). – K. : Nauk. dumka. – 2012. – T. 8: Pa–Pryk, 2011. – 520 s. – S. 155–158.
4. Kodljuk Ja. P. Analiz i ocinjuvannja shkiljnykh pidruchnykyv. Dydaktychnyj aspekt / Ja. P. Kodljuk // Pidruchnyk XXI stolittja. – 2003. – No 1–4. – S. 72–79.
5. Navchaljni prohramy dlja 8–9 klasiv dlja zaghajlnoosvitnikh navchaljnykh zakladiv (klasiv) z pohlyblyenym vyvchennja okremykh predmetiv (za novym Derzhavnym standartom bazovoji i povnoji zaghajlnoji serednjoji osvity). Istorija [Elektronnyj resurs]. –

- Rezhym dostupu: [http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/istoriya-\(istoriya-ukrayini,-vsesvitnya-istoriya\).pdf](http://mon.gov.ua/content/%D0%9E%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%B0/istoriya-(istoriya-ukrayini,-vsesvitnya-istoriya).pdf)
6. Pometun O. Realizacija kompentnisonogho i dijaljnisonogho pidkhodiv u suchasnomu pidruchnyku istoriji / O. I. Pometun // Ukrajinsjkyj pedagoghichnyj zhurnal. – 2015. – No 2. – S. 146–157.
  7. Pometun O. I. Metodychnyj komentar do prohramy 2012 roku z istoriji dlja osnovnoji shkoly / [O. I. Pometun ta in.] // Biblioteka zhurnalu «Istorija i suspiljstvoznavstvo v shkolakh Ukrajiny: teorija i metodyka navchannja». – 2013. – No 5–6.
  8. Prohrama z Istoriji Ukrajiny (8 klas) dlja zaghaljnoosvitnikh navchaljnykh zakladiv 2016 r.
  9. Prohramy dlja zaghaljnoosvitnikh navchaljnykh zakladiv: Istorija Ukrajiny, Vsesvitnja istorija. 5–9 klasy. Metodychnyj komentar do prohramy 2012 roku z istoriji dlja osnovnoji shkoly // Istorija i suspiljstvoznavstvo v shkolakh Ukrajiny: teorija ta metodyka navchannja. – 2013. – No 5–6. – S. 56–95.
  10. Smaghin I. I. Metodologhichni zasady analizu teoriji i praktyky shkiljnogho pidruchnykotvorennja z suspiljstvoznavchjkh navchaljnykh predmetiv [Elektronnyj resurs] / I. I. Smaghin // Narodna osvita. – 2009. – No 2 (8). – Rezhym dostupu: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/>
  11. Suchasna nauka pro problemy serednjovichnoji Ukrajiny (zauvaghy providnykh ukrajinsjkykh istorykiv) // Istorija i suspiljstvoznavstvo v shkolakh Ukrajiny: teorija ta metodyka navchannja. – 2015. – No 1–2. – S. 34–43.

Гупан Н. Н., Пометун Е. И.

ПРОБЛЕМЫ КОНСТРУИРОВАНИЯ СОДЕРЖАНИЯ ШКОЛЬНОЙ УЧЕБНОЙ ПРОГРАММЫ ПО ИСТОРИИ УКРАИНЫ ДЛЯ 8-го КЛАССА

В статье рассмотрены проблемы отбора и конструирования содержания учебной программы по истории Украины для учеников 8 класса 2015 года. На основе ее анализа доказано, что она стала неудачным экспериментом составителей в их стремлении разгрузки, что обернулось догрузкой школьников и усложнением работы по подготовке соответствующих учебных книг. Отбор и конструирование содержания школьных учебников при некорректном содержании учебной программы приобрело признаки поиска путей выхода из искусственно созданных составителями хронологических коллизий, дублирования материала, а иногда и несоответствий, и ошибок. В то же время по новой программе, в содержании отечественной истории остался материал, который в большей степени связан с историей России и Польши, чем с историей Украины. Опасность такого подхода в том, что в результате этого у учащихся формируется стереотип догоняющего отечественного исторического процесса за веками истории соседних государств. Сосредоточено на сложностях в формировании содержания школьного курса истории в 8 классе, связанных с сохранением в программе стереотипов советской историографии, которые, соответственно, проектируются программой на содержание школьных учебников. Отмечаются некорректности по программе трансформации содержания практических занятий, которые должны способствовать отработке школьниками умений и навыков анализировать различные исторические источники, понимать важность таких категорий, как историческое время и пространство, причины и последствия, значимость событий и процессов, культурное разнообразие. В «разгруженной» программе эти акценты смещены.

Сформулированы требования к разработке учебных программ по истории в условиях реформирования среднего образования, среди которых: соответствие программы Государственному стандарту образования; полное раскрытие целей обучения в содержании программы; повышение научности содержания программы; изъятия стереотипов советской историографии и приведения содержания в соответствие с лично ориентированной парадигмой обучения во избежание излишней детализации и фактологичности программы, дублирования и др. путем предварительной (до обнародования) ее публичной экспертизы; четкое формулирование требований к росту уровня компетентности учащихся.

Ключевые слова: школьная учебная программа; конструирование содержания; корректировка.

N. M. Hupan, O. I. Pometun

PROBLEMS OF DESIGNING THE CONTENT OF SCHOOL CURRICULA FOR THE HISTORY OF UKRAINE AT THE 8TH GRADE

In the article, the problem of selecting and designing the content of the curriculum on the history of Ukraine for the students of the 8th grade in 2015 is covered. Based on its analysis, it was proved that the experiment of the compilers was failed in their efforts to make the curriculum easier for the pupils that turned in making the pupils' work and the preparation of appropriate educational books more complex. The selection and the design of the content of school textbooks for the incorrect content of the curriculum has become the signs of finding the ways out of the artificial chronological originators conflicts, duplication of material, and sometimes inconsistencies, errors and evident mistakes. However, in accordance with the new curriculum, the content of the national history remains to be the material that has more to do with the history of Russia and Poland than with the history of Ukraine. The danger of this approach is the fact that because of this the students formed a stereotype of the national historical process that was catching up for the history of neighboring countries. Special attention is paid at the difficulties in forming the content of school history course in the 8th class associated with the preservation of the stereotypes of Soviet historiography in the curriculum, which are accordingly projected in the content of school textbooks. An emphasis is put on the impropriety on the transformed content of the curriculum, which was to assist students in the development of their skills to analyze a variety of historical sources, understand the importance of such categories as historical time and space, cause and effect, the significance of events and processes, cultural diversity. In "the easier" program, this focus is shifted.

The requirements for curriculum development from history in terms of reforming secondary education were formulated; they included: the correspondence of the program with the state educational standards; full disclosure of learning objectives in the content of the program; increase of the scientific content of the program; removal of stereotypes of Soviet historiography and bringing the content into line with the personality oriented paradigm of education; avoiding excessive detail and facts in the program, duplications, etc. .. by previous (before the disclosure) public examination of it; clear formulation of requirements to increase the improve the pupils' competence.

Keywords: school curriculum; designing content; correction; textbook.